

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE	5	
PREFAȚĂ	8	
CAPITOLUL I		
ISTORICUL MECANISMULUI DE CONTROL DE LA STRASBOURG ȘI REFORMA INTRODUSĂ DE PROTOCOLUL 11 ȘI PROTOCOLUL 14 LA CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI.....		11
§ 1. Introducere	11	
§ 2. Originile Convenției	12	
2.1. Caracterul recent al protecției internaționale a drepturilor omului	12	
2.2. Excluderea competenței naționale exclusive în materia drepturilor omului și limitarea suveranității statului	14	
2.3. Istoricul mecanismului de control de la Strasbourg.....	15	
§ 3. Angajamente progresive și angajamente noi.....	18	
3.1. Angajamente progresive	18	
3.1.1. Ratificarea Convenției	18	
3.1.2. Declarațiile facultative	20	
3.2. Angajamente noi	21	
3.2.1. Drepturi noi	22	
3.2.2. Proceduri modificate	24	
3.2.3. Interpretări ale Convenției și jurisprudențe noi	25	
§ 4. Structura mecanismului de control	26	
4.1. Mecanismul de control înainte de Protocolul 11	26	
4.1.1. Comisia Europeană a Drepturilor Omului.....	26	
4.1.2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului	29	
4.1.3. Comitetul Miniștrilor	31	
4.2. Mecanismul de control după intrarea în vigoare a Protocolului 11.....	33	
4.2.1. Motivațiile adoptării Protocolului 11	33	
4.2.2. Scurt istoric	34	
4.2.3. Caracteristicile principale ale reformei introduse de Protocolul 11	36	
4.2.4. Situația după intrarea în vigoare a Protocolului 11.....	37	

4.3. Mecanismul de control după intrarea în vigoare a Protocolului 14.....	38
4.3.1. Motivațiile și un scurt istoric al adoptării Protocolului 14	38
4.3.2. Caracteristicile principale ale reformei introduse de Protocolul 14	41
4.3.3. Protocolul 14 bis.....	43
§ 5. Concluzii.....	44

CAPITOLUL II

OBLIGAȚIILE CE REVIN STATELOR ÎN URMA HOTĂRÂRILOR DE CONDAMNARE PRONUNȚATE DE CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI	45
§ 1. Considerații introductive.....	45
§ 2. Specificul mecanismului de control	48
§ 3. Reguli, metode și principii de interpretare a normelor Convenției/jurisprudenței Curții Europene.....	51
3.1. Reguli de interpretare	52
3.2. Metode de interpretare.....	53
3.3. Principii de interpretare	54
§ 4. Obligațiile care revin statelor în cursul executării hotărârilor Curții Europene.....	57
§ 5. Pluralitatea organelor de stat depozitare a responsabilității internaționale în caz de violare a Convenției europene	61
§ 6. Riscuri care decurg pentru state din neexecutarea corespunzătoare a hotărârilor Curții Europene	62
§ 7. Sistemul de sancțiuni	63

CAPITOLUL III

AUTORITATEA DISPOZIȚIILOR CONVENȚIEI EUROPENE ȘI RESPECTIV A HOTĂRÂRILOR CURȚII EUROPENE ÎN RAPORT CU SISTEMELE NAȚIONALE ALE STATELOR PĂRȚI.....	65
§ 1. Natura „sui generis” a Convenției	65
§ 2. Aplicabilitatea simultană și omogenă în dreptul intern a surselor normative și jurisprudențiale de la Strasbourg.....	67
§ 3. Aplicarea Convenției europene în dreptul intern.....	68
3.1. Doctrina clasică și jurisprudența anterioară a Curții Europene.....	68

3.2. Situația actuală	71
3.3. Aplicabilitatea directă a normei convenționale	75
3.3.1. Condițiile aplicabilității directe.....	75
3.3.2. Semnificația efectului direct.....	82
§ 4. Efectul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor	
Omului asupra sistemelor naționale.....	85
4.1. Considerații introductive	85
4.2. Forța obligatorie a hotărârilor Curții Europene	87
4.3. Caracterul declarativ al hotărârilor Curții Europene	88
4.4. Hotărârea Curții Europene – obligație de rezultat	91
4.5. Autoritatea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor	
Omului.....	94
4.5.1. Autoritatea de lucru judecat.....	95
4.5.2. Autoritatea de lucru interpretat.....	98
4.5.3. Influența autorității hotărârilor Curții Europene	
asupra dreptului național	101
4.5.4. Publicarea și difuzarea normelor Convenției	
europene și protocoalelor și a jurisprudenței Curții	
Europene	102
§ 5. Situații naționale	103
5.1. Austria	104
5.2. Belgia.....	108
5.3. Olanda.....	111
5.4. Franța.....	114
5.5. Germania	119
5.6. Marea Britanie	123
5.7. România.....	126
5.7.1. Aplicabilitatea directă a Convenției europene	126
5.7.2. Forța constituțională a Convenției europene a	
drepturilor omului	130
5.7.3. Forța supraconstituțională a Convenției europene –	
cu titlu de excepție	131
5.7.4. Forța supralegislativă.....	133
5.7.5. Ipoteza conflictului cu norma constituțională.....	134
5.7.6. Poziția în dreptul intern a jurisprudenței Curții	
Europene a Drepturilor Omului	135

CAPITOLUL IV

MECANISMUL DE CONTROL AL EXECUTĂRII HOTĂRÂRILOR

CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI	137
§ 1. Considerente preliminare	137
§ 2. Structura și funcționarea propriu-zisă a mecanismului de control	139
§ 3. Cadrul normativ și actele jurisdicționale susceptibile de executare	143
§ 4. Procedura supravegherii executării	145
4.1. Regulile Comitetului Miniștrilor pentru aplicarea articolului 46 par. 2	145
4.2. Controlul adoptării tuturor măsurilor necesare respectării hotărârilor Curții Europene	148
§ 5. Metode de coerciție la dispoziția Comitetului Miniștrilor	151
5.1. Adoptarea rezoluțiilor interimare	152
5.2. Aplicarea articolului 8 al Statutului Consiliului Europei	155
§ 6. Reexaminarea sau redeschiderea procedurilor judiciare interne	156
§ 7. Rolul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei în executarea hotărârilor Curții Europene	163
§ 8. Controlul Curții Europene asupra executării hotărârilor sale	166
8.1. Metode clasice de control folosite de Curte	167
8.2. Procedura „cazului pilot”	168
8.3. Inovațiile introduse de Protocolul 14	171
8.3.1. Sesizarea Curții în situația unei probleme de interpretare	171
8.3.2. Sesizarea Curții pentru neexecutarea hotărârii	172
8.4. Absența necesității adoptării unor măsuri de executare urmare pronunțării Curții Europene a Drepturilor Omului	174
8.4.1. Introducere	174
8.4.2. Considerații pe marginea articolului 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului	175
8.4.3. Raționamentul în drept al Curții Europene a Drepturilor Omului	178
8.4.4. Concluzii	183

CAPITOLUL V

EXECUTAREA UNOR HOTĂRÂRI PRONUNȚATE DE CURTEA

EUROPEANĂ ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI.....	185
§ 1. Considerații introductive.....	185
§ 2. Cauza Vasilescu contra România.....	188
§ 3. Cauza Brumărescu contra România.....	193
§ 4. Cauza Petra contra România.....	199
§ 5. Cazul Partidului Comuniștilor (Nepeceriști) și Ungureanu contra România	203
§ 6. Cauza Dalban contra România	207
§ 7. Scurte considerații pe marginea cazuisticii românești privind cuantumul despăgubirilor	211
§ 8. Redeschiderea procedurilor jurisdicționale naționale și executarea unor hotărâri ale Curții Europene adoptate împotriva României.....	217

CAPITOLUL VI

CONCLUZII	222
-----------------	-----

ANEXE.....	225
Anexa 1	227
Anexa 2	229
Anexa 3	230
Anexa 3. 1	231
Anexa 4.....	232
Anexa 4.1	233
Anexa 5	234
Anexa 6	238
Anexa 7	243
Anexa 8.....	246
Anexa 9	250
Anexa 10	254
Anexa 11	255
Anexa 11. 1	256
Anexa 11. 2	257
Anexa 11. 3	258
Anexa 12	259

BIBLIOGRAFIE.....	261
-------------------	-----

Capitolul I

Istoricul mecanismului de control de la Strasbourg și reforma introdusă de Protocolul 11 și Protocolul 14 la Convenția europeană a drepturilor omului

§ 1. Introducere

Data de 5 mai 1949 avea să marcheze decisiv cursul istoriei Europei, prin apariția unei noi organizații internaționale și, odată cu ea, prin fundamentarea și difuzarea graduală, geografic și temporal, a unui sistem de valori ce avea să plaseze în centrul său omul, ca existență individuală căreia îi sunt atașate, în mod inalienabil, drepturi și obligații.

Fondat după cel de-al Doilea Război Mondial de 10 state occidentale preocupate să asigure reconstrucția politică a Europei pe un soclu axiologic marcat dramatic de lecțiile unei conflagrații mondiale fără precedent, Consiliul Europei a urmărit de la început edificarea unui spațiu democratic și juridic comun, organizat în jurul unui instrument juridic internațional – am numit Convenția europeană a drepturilor omului – și ai cărui pilieri au fost denumiți foarte simplu: democrație, stat de drept și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Cât de profetic aveau să sune, doar 7 ani mai devreme, cuvintele lui Winston Churchill, rostite în octombrie 1942, în timpul unei reuniuni de război a Cabinetului britanic: „Cât de îndepărtat poate apărea astăzi acest obiectiv, am speranța fermă că familia europeană va acționa într-o zi în strânsă unitate în sânul unui Consiliu al Europei. Aștept [...] Statele Unite Europene, unde va fi posibil să călătorești fără obstacole...”

Ideea unei Europe unite, este adevărat, într-o formulă, cel puțin inițial, mai restrânsă, avea să fie potențată de efervescența conceptuală generată de lucrările Congresului Europei de la Haga din mai 1948¹. De altfel, „mesajul către europeni”, adoptat la sfârșitul acestui congres, menționa următoarele: „Vrem o Europă unită, redată în toată dimen-

¹ Raluca Miga-Besteliu, *Drept internațional public*, vol. II, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 203.

siunea sa liberei circulaţii a oamenilor, ideilor şi bunurilor. Vrem o Cartă a drepturilor omului, garantând libertăţile de gândire, reunire şi expresie, precum şi libertatea de exerciţiu a unei opoziţii politice. Vrem o Curte de Justiţie capabilă de a aplica sancţiuni necesare pentru a face respectată Carta...”

Erau astfel „fixate pietrele unghiulare ale viitorului mecanism de control la nivelul Europei democratice în materia drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, respectiv o Cartă a drepturilor omului şi o Curte de Justiţie menită să asigure respectarea acesteia de către state.”

§ 2. Originile Convenţiei

Elaborarea unei Convenţii europene a drepturilor omului (denumită în continuare Convenţie) a corespuns înainte de toate unei alegeri de principiu, înainte de a face obiectul unei serii de compromisuri¹. Ideea unei protecţii regionale (europene) a drepturilor omului s-a găsit într-adevăr, în ultimă instanţă, la intersecţia a două mari curente de opinie care au marcat epoca de după război: militantismul pentru drepturile omului şi ideea europeană.

Dezbaterea i-a opus pe voluntarişti, doritori de a construi un sistem inedit care, sprijinindu-se pe „ideea europeană, pune sub semnul întrebării primatul suveranităţii şi respectiv pe realişti, preocupaţi de a găsi soluţii de acomodare cu susceptibilităţile de ordin statal”.

○ 2.1. *Caracterul recent al protecţiei internaţionale a drepturilor omului*

Protecţia internaţională a drepturilor omului este o instituţie juridică nouă a dreptului internaţional public, cu o vechime de numai o jumătate de secol. În raport cu alte instituţii ale dreptului internaţional,

¹ Declaraţia ministrului afacerilor externe, Robert Shuman, în timpul ceremoniei de semnare a Convenţiei, la 4 noiembrie 1950, la Paris, este relevantă din acest punct de vedere: „Această Convenţie pe care o semnăm nu are în întregime amploarea şi nici precizia pe care mulţi dintre noi i-am fi dorit-o. Oricare ar fi situaţia, am crezut că este de datoria noastră să subscriem la Convenţie aşa cum este ea. Ea constituie fundaţia pe care dorim să aşezăm protecţia persoanei umane împotriva tuturor tiraniilor şi contra tuturor formelor de totalitarism”.

precum dreptul diplomatic sau dreptul consular, protecția internațională a drepturilor omului este extrem de tânără¹.

În dreptul intern, protecția drepturilor omului are, în unele state, o existență de mai multe secole. În schimb, în planul dreptului internațional norme juridice privind protecția drepturilor omului apar abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Până la al Doilea Război Mondial însă nu se poate vorbi despre o instituție distinctă a dreptului internațional public, și anume protecția internațională a drepturilor omului, deoarece normele juridice internaționale în materia drepturilor omului sunt extrem de puține și au caracter sectorial. Astfel, există reglementări internaționale referitoare la drepturile omului numai în patru domenii. În două dintre ele, și anume dreptul internațional umanitar și interzicerea sclaviei și a traficului de persoane, norme internaționale sunt edictate încă din secolul trecut. Ele se multiplică ca număr și lor li se adaugă, după Primul Război Mondial, reguli internaționale în alte două materii, protecția lucrătorilor (în cadrul Organizației Internaționale a Muncii) și protecția minorităților naționale (în cadrul Societății Națiunilor). Numărul redus și aplicabilitatea sectorială a acestor norme fac ca ele să aparțină „preistoriei” protecției internaționale a drepturilor omului².

Violările grave, masive și sistematice ale drepturilor omului, comise de unele state la nivel intern, înainte și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au determinat o poziție comună a statelor în cadrul societății internaționale, în sensul că **protecția drepturilor omului nu mai poate fi lăsată exclusiv în competența, cu caracter discreționar, a statelor, ci se impune și o cooperare internațională în materie.**

Momentul nașterii protecției internaționale a drepturilor omului este reprezentat de adoptarea, printr-o rezoluție, la 10 decembrie 1948, la Paris, de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Este primul text internațional cu caracter general și vocație universală în materia drepturilor omului, chiar dacă Declarația nu este un tratat internațional, ci numai un act internațional de „soft law”.

Ulterior, din punct de vedere geografic, protecția internațională a drepturilor omului a evoluat pe două dimensiuni, cea universală (în două etape, prima – declarativă, a doua – convențională, marcată de cele două

¹ Corneliu-Liviu Popescu, *Protecția internațională a drepturilor omului*, All Beck, 2000, p. 8.

² C.L. Popescu, *op. cit.*, p. 8.

pacte internaţionale relative la drepturile civile şi politice şi respectiv la drepturile economice, sociale şi culturale) şi cea regională. Această din urmă dimensiune, în care apar şi se dezvoltă trei sisteme de consacrare şi garantare a drepturilor omului (sistemul european, cel american şi, în sfârşit, cel african), este cea care ne va interesa în continuare.

○ 2.2. *Excluderea competenţei naţionale exclusive în materia drepturilor omului şi limitarea suveranităţii statului*

Înainte de a ne apleca asupra originilor Convenţiei, este util să insistăm asupra mutaţiilor aduse de noua filozofie în materia drepturilor omului la nivelul dreptului internaţional public.

Din acest punct de vedere, este de menţionat faptul că dacă dreptul internaţional clasic se fundamenta pe doctrina suveranităţii şi egalităţii statelor şi funcţiona conform „principiilor de curtoazie pozitivă şi de reciprocitate între state”¹, dreptul internaţional modern al drepturilor omului a impus modelul potrivit căruia fiecare stat care adera la un instrument juridic accepta obligaţii unilaterale în materie de protecţie a drepturilor tuturor persoanelor care ţin de jurisdicţia sa. Relaţia cheie pe care o creează dreptul internaţional al drepturilor omului, din acest moment, este cea dintre stat şi cetăţean şi nu cea dintre două state sau guverne. Aceasta înseamnă că în interiorul edificiului dreptului internaţional al drepturilor omului persoana are statut de subiect, mai degrabă decât de obiect, contrar a ceea ce se întâmpla în dreptul internaţional tradiţional, în care statele sunt actori unele faţă de altele, iar persoanele beneficiază numai de o protecţie în calitate de obiecte ale puterii discreţionare a statului.

Esenţa întregului mecanism de consacrare şi garantare internaţională a drepturilor omului constă deci în acceptarea de state a faptului că drepturile omului nu mai pot fi lăsate la discreţia fiecărui stat în parte, care să poată acţiona în deplină libertate, într-un domeniu pe care şi-l rezervă total. Dimpotrivă, conştiinţe de necesitatea reducerii riscului unor violări grave, masive şi sistematice ale drepturilor omului la nivel intern,

¹ Donna Gomien, David Harris, Leo Zwaak, *Convention européenne des Droits de l'Homme et Charte sociale européenne: droit et pratique*, Editions du Conseil de l'Europe, p. 21.

sub acoperirea unei suveranități statale absolute, statele au convenit să coopereze la nivelul internațional pentru a asigura promovarea și respectarea drepturilor omului.

În acest fel, statul nu mai dispune de puteri absolute asupra indivizilor aflați sub jurisdicția sa. Dimpotrivă, el este obligat să respecte drepturile acestora, consacrate prin norme internaționale. Suveranitatea statului este astfel limitată de normele juridice internaționale în materia drepturilor omului, pe care statul este obligat să le respecte. Suveranitatea statului se oprește acolo unde încep drepturile omului, consacrate și garantate prin norme juridice internaționale¹.

Se poate concluziona, prin urmare, că în materia drepturilor omului există o îmbinare a dreptului internațional și a dreptului intern pentru consacrarea și garantarea acestora, de unde și necesitatea stabilirii unor relații între două tipuri de norme juridice prezente.

○ 2.3. *Istoricul mecanismului de control de la Strasbourg*

În 1945 Națiunile Unite își fixau drept obiectiv realizarea cooperării internaționale „dezvoltând și încurajând respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți”². Chiar dacă verbele folosite puteau sugera o anumită prudență, principiul „respectului universal și efectiv al drepturilor omului și libertăților fundamentale” se va regăsi repetat la articolul 55 cu o intenție programatică net consolidată.

Astfel, înființată în 1947, în virtutea articolului 68 al Cartei, Comisia drepturilor omului a trebuit să elaboreze rapid Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată printr-o rezoluție a Adunării Generale, votată la Paris, la 10 decembrie 1948.

Rămâneau de pus la punct instrumente juridice constrângătoare și mecanisme de control eficace. Au fost necesari treizeci de ani pentru intrarea în vigoare a celor două pacte ale Națiunilor Unite.

Astfel, dintr-o dată, în fața paraliziei lucrărilor Comisiei drepturilor omului pentru elaborarea pactelor, pentru responsabili occidentali s-a

¹ Într-o hotărâre pronunțată în 1995, Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie statua că „ar fi o parodie de drept și o trădare a nevoii universale de justiție dacă noțiunea de suveranitate ar putea fi utilizată cu succes împotriva drepturilor omului”.

² Articolul 1 alineatul 3 al Cartei Națiunilor Unite.